

Research Paper

Identification of Strategies for Increasing Partnership of Rural Community in the "Selseleh Regional Development Plan" as a Local Model

*Mohammad Haseli¹, Mojtaba Paluj²

1. Assistant Professor, Member of the Board Iranian Rural Development Research Association, Tehran, Iran.
2. Assistant Professor, Agricultural Planning, Economics and Rural Development Research Institute, Tehran, Iran.

Citation: Haseli, M., & Paluj, M. (2020). [Identification of Strategies for Increasing Partnership of Rural Community in the "Selseleh Regional Development Plan" as a Local Model (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 11(2), 286-299, <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2020.297975.1468>

doi*: <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2020.297975.1468>

Received: 16 Feb. 2020

Accepted: 01 June 2020

ABSTRACT

"Selseleh Regional Development Plan" is an endogenous approach with the aim of empowering villagers of Selseleh County (Aleshtar) located in the north of Lorestan province. It was conducted between 1973 and 1978. The present study was conducted with the aim of identification of strategies for increasing partnership of Rural community in the "Selseleh Regional Development Plan". This is a qualitative and exploratory-descriptive Research. The research method is inductive qualitative content analysis. Purposive sampling was used and initial coding was done inductively based on the contents of the documents of the "Selseleh Regional Development Plan". Finally, the categories were extracted. 47 concepts were extracted from the primary and secondary codes of the documents. They were grouped into three main categories: institutions, groups, and individuals. In the next step, based on axial coding, three constructs were identified as the context and mechanism of participation: institutional and social constructs and attitudes. Based on the findings, "Selseleh Regional Development Plan" has increased the participation of the villagers in two ways: (a) increased participation context; (b) increased level of participation. The result is increased engagement through providing local staff, creating a mechanism of participation, research and innovation, budgeting, and training. Increased participation has also been achieved through the provision of infrastructure services and addressing the communication, water supply, cooperative, and public affairs of Aleshtar.

Key words:
Selseleh Regional Development Plan, participatory planning and management, rural development, Aleshtar, content analysis

Copyright © 2020, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract

1. Introduction

From the 1970s onwards, rural development patterns shifted to participatory development strategies. One of the devel-

opment projects, which was launched in 1973, i.e. the first years of the emergence of new development approaches, has been the "Selseleh Regional Development Plan". In September 1973, the Iranian government decided to implement a comprehensive development plan due to the problems caused by the one-dimensional nature of most rural development programs, their focus on economic

* Corresponding Author:

Mohammad Haseli, PhD

Address: Iranian Rural Development Research Association, Tehran, Iran.

Tel: +98 (916) 6972914

E-mail: Ishtar.haseli@yahoo.com

development, and the application of patriarchal decision-making methods from top to bottom. Specifically, in the winter of 1973, at the behest of the then Prime Minister (Amir Abbas Hoveida), it was suggested that a comprehensive development plan be implemented under his supervision, given the need for reconstruction and efforts to materially and spiritually elevate rural society. Majid Rahnama, a researcher in education and development, based on this strategy of rural development, designed and managed "Selseleh Regional Development Plan". "Selseleh Regional Development Plan" had an endogenous approach with the aim of empowering villagers of Selsaleh County (Aleshtar) located in the north of Lakstan region. It was conducted between 1973 and 1978.

The aim of this study is to analyze the qualitative content of the documents of the "Selseleh Regional Development Plan" in order to identify strategies to increase participation in rural society and finally to design a model for rural participatory development. Therefore, the main question of this research is as follows: What have been the strategies to increase the participation of villagers in the Selseleh Regional Development Plan?

2. Methodology

This research is qualitative. In terms of purpose, it is developmental and in terms of type, it is exploratory-descriptive. Regarding the data collection method, it is a documentary research. Data analysis method, according to the proposed propositions, is inductive qualitative content analysis, which is one of the powerful qualitative methods. The statistical community (documents) of this study includes "report on the activities and actions of the Selseleh Regional Development Plan", "Considerations on Development Concepts", "Analysis of the goals of the Selseleh Regional Development Plan", "Selseleh Regional Development Plan", and "General Studies of the Selseleh Section (Aleshtar)". As a result, purposeful sampling was conducted. The initial coding was done inductively and based on the contents of the documents of the "Seleseleh Regional Development Plan" and finally the categories were extracted. The collection of information from these documents continued until the researcher was satisfied with the information.

3. Results

47 concepts were extracted from the primary and secondary codes of the documents. They were grouped into three main categories: institutions, groups, and individuals. In the next step, based on axial coding, three constructs were identified as the context and mechanism

of participation: institutional, social and attitudes contexts. The content analysis of the project showed that the change in the three institutional, social and attitudes levels has been effective in increasing rural participation.

4. Discussion

In changing these constructs, four groups of custodians, teachers, promoters, and sanitary staff have paved the way. In the first step, the project authorities identified talented young people, and in the second step, by producing content and educational forms, they were able to facilitate the involvement of these young people in promoting the concept of participation. Teachers in the main part of the training, each representing a specialized group, were able to provide their members with continuous training in increasing participation. Proponents of the plan, through indirect operational participation, have made it possible to institutionalize simplified concepts of participation among the villagers. Through the spirit of empathy and emotional participation, the project's sanitary staff also shared their wealth of knowledge with their rural audiences and, in fact, provided them with a deeper understanding of participation. In other words, the four groups of custodians, teachers, promoters, and sanitary staff of the project have been able to gain a deeper understanding of what they see, hear, read, and transmit to the villagers. Based on the findings, the "Selseleh Regional Development Plan" has increased the participation of the villagers in two ways: (a) increased participation context; (b) increased level of participation.

5. Conclusion

The result is that increased engagement has been ensured through providing local staff, creating a mechanism of participation, research and innovation, budgeting, and training. Increased level of participation has also been achieved through the provision of infrastructure services and addressing the communication, water supply, cooperative, and public affairs of Alashtar. The regional development plan of Selseleh was one of the rare plans that, in the end, found success in dissolving itself and leaving everything to the people. The plan was, in fact, an experiment in creating a practical democracy. Also, in order to increase the participation of the villagers, which was considered the most important element of the "Regional Development Plan of the Selseleh", the participatory approach had to be institutionalized. In this method, while paying attention to the dimensions of skill participation (helping people), knowledge participation has been achieved through changes in the level of individual and collective attitudes.

Acknowledgments

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

شناسایی راهکارهای افزایش مشارکت جامعه روستایی در «طرح توسعه منطقه‌ای سلسله» به عنوان الگویی بومی

* محمد حاصلی^۱، مجتبی پالوج^۲

۱- استادیار، عضو هیئت رئیسه انجمن علمی توسعه روستایی ایران، تهران، ایران.

۲- استادیار، عضو هیئت علمی موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، تهران، ایران.

حکم‌دهنده

تاریخ دریافت: ۷۷ بهمن ۱۳۹۸

تاریخ پذیرش: ۱۲ خرداد ۱۳۹۹

«طرح توسعه منطقه‌ای سلسله سیله» با رویکرد درون‌زا و با هدف توانمندسازی روستاییان شهرستان سیله (الشتر) واقع در شمال استان لرستان، در فاصله سال‌های ۱۳۵۲ تا ۱۳۵۷ انجام گرفته است. پژوهش حاضر با هدف شناسایی راهکارهای افزایش مشارکت جامعه روستایی در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله سیله انجام شده است. این پژوهش کیفی و از نوع اکتشافی- توصیفی است. روش پژوهش تحلیل محتوا کیفی استقرایی است. نمونه‌گیری به روش هدفمند و کدگذاری اولیه به صورت استقرایی و بر اساس محتویات اسناد «طرح توسعه منطقه‌ای سلسله سیله» انجام گرفت و در نهایت مقوله‌ها استخراج گردید. از کدهای اولیه و ثانویه اسناد، ۴۷ مفهوم استخراج شده و در سه دسته اصلی نهادهای، گروه‌ها و افراد گروه‌بندی شدند. در مرحله بعد مبتنی بر کدگذاری موری سه ساخت: نهادی، اجتماعی و نگرش‌ها به عنوان پست و مکانیسم مشارکت شناسایی شدند. مبتنی بر یافته‌ها، در «طرح توسعه منطقه‌ای سلسله سیله» مشارکت روستاییان در دو بخش: (الف) پسترسازی مشارکت و (ب) سطح مشارکت افزایش یافته است. افزایش پست مشارکت روستاییان با استفاده از تأمین کادر محلی، ایجاد مکانیسم مشارکت، تحقیقات و نوآوری، بودجه‌بندی و آموزش ایجاد شده و افزایش سطح مشارکت روستاییان از طریق تأمین خدمات زیربنایی، امور ارتباطی، امور تعاونی، عمومی و عمران الشتر صورت گرفته است.

کلیدواژه‌ها:

طرح توسعه منطقه‌ای سلسله، برنامه‌ریزی و مدیریت مشارکتی، توسعه روستایی، الشتر، تحلیل محتوا

و بعداً اجرا شده، طرح توسعه منطقه‌ای سلسله^۱ بوده است. در شهریور ۱۳۵۲ دولت ایران با توجه به مشکلات ناشی از یک بعدی بودن بیشتر برنامه‌های توسعه روستاهای، تمرکز آن‌ها بر توسعه اقتصادی و کاربرد روش‌های تصمیم‌گیری پدرسالارانه و از بالا به پایین، بر آن شد که طرح توسعه همه جانبه‌ای را به اجرا گذارد. به صورت مشخص در زمستان سال ۱۳۵۲ به دستور نخست وزیر وقت (امیرعباس هویدا) پیشنهاد شد که با توجه به ضرورت بازسازی و تلاش در راه اعتلای مادی و معنوی جامعه روستایی، یک طرح توسعه جامع و همگون منطقه‌ای زیر نظر ایشان اجرا

مقدمه

یکی از مهم‌ترین عواملی که از بعد سیاسی (برنامه‌ریزی) بر ساختار و کارکرد عرصه‌های فضایی در مناطق روستایی در ابعاد محیطی، اجتماعی- اقتصادی و کالبدی - فضایی اثر می‌گذارد، طرح‌های توسعه‌ای است که در مناطق مختلف و با اهداف متفاوت به اجرا درمی‌آیند. واضح است که این اقدامات توسعه‌ای در زمینه توسعه روستایی هنگامی می‌تواند اثربخش باشد که مردم ذی‌نفع امکان مشارکت و اظهارنظر در زمینه سمت و سوی این‌گونه اقدامات و مداخله در تعیین اولویت‌های مرتبط با آن‌ها را داشته باشند. در همین ارتباط، نه تنها مردم می‌توانند و باید قادر به نقش‌پذیری باشند، بلکه نهادها و دستگاه‌های ذی‌ربط نیز باید از آمادگی لازم برای پذیرش و اگذاری این نقش به مردم برخوردار باشند. از جمله طرح‌های توسعه‌ای که در سال ۱۳۵۲ یعنی سال‌های آغازین ظهور و بروز رهیافت‌های جدید توسعه، مطالعه شهرستان سلسله در شمال استان لرستان قرار دارد و داری سه نقطه شهری الشتر، فیروزآباد و کاکارضا است. در سال تهیه و اجرای طرح یکی از بخش‌های شهرستان خرم‌آباد مرکز استان لرستان بوده است. مردم شهرستان لک زبان هستند. مطابق سرشماری عمومی سال ۱۳۵۲، شمار خانوارهای بخش الشتر و ۷۴۰ و بعد متوسط خانوار ۵/۷۸ بوده است. به عبارت دیگر کل بخش الشتر و شهرستان سلسله فعلی ۴۲۷۷۲ نفر جمعیت داشته است.

* نویسنده مسئول:

دکتر محمد حاصلی

نشانی: تهران، انجمن علمی توسعه روستایی ایران.

تلفن: +۹۸ (۰۹۱۶) ۶۹۷۲۹۱۴

پست الکترونیکی: Ishtar.haseli@yahoo.com

داشت. طرح طی دوره‌ای حد فاصل سال ۱۳۵۳ تا انقلاب ۱۳۵۷ در منطقه، به اجرا گذاشته و با آثار نرم‌افزاری (تغییر نگرش فردی - اجتماعی روانیابی منطقه) و سخت‌افزاری (کالبدی - فضایی در زمینه‌های بهداشت، آموزش و عمران) همراه شد. سید احمد حسینی در پژوهش «مسائل و موانع توسعه استان لرستان» با روش مصاحبه به مطالعه دستاوردهای طرح سلسله و مقایسه آن با طرح ریمله (Hosseini: 2011: 37) طالب و حقیقی مقدم در پژوهش «بازارندیشی طرح توسعه منطقه‌ای سلسله» با روش مصاحبه و مشاهده به مطالعه آثار طرح و نظرسنجی مردم بومی در خصوص طرح (Talib & Haghghi Moghaddam, 2011: 29) و محمدتقی پیر بابایی در پژوهش «ارزیابی ظرفیت‌سازی در ابتکارات توسعه روانیابی؛ نمونه مردمی طرح توسعه سلسله» به تاریخچه طرح پرداخته و آن را موفق ارزیابی کرداند (Pir Babaei, 2004: 12). با توجه به مقوله مهم مشارکت و دستاوردهای طرح توسعه منطقه‌ای سلسله، ضرورت دارد که این طرح بیش از پیش مردم و اکاوی علمی قرار گیرد چرا که پژوهش‌های پیشین بیشتر متمرکز بر تاریخچه، آثار، نتایج و نظرسنجی ذی‌نفعان با تأکید بر روش مصاحبه بوده‌اند. بر این اساس هدف پژوهش حاضر تحلیل محتوای کیفی استناد «طرح توسعه منطقه‌ای سلسله» بهمنظور شناسایی راهکارهای افزایش مشارکت در جامعه روانیابی و در نهایت طراحی الگوی توسعه مشارکتی روانیابی است. از این جهت سؤال اصلی این پژوهش بدین شرح است: راهکارهای افزایش مشارکت روانیابی در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله چه بوده است؟

مروری بر ادبیات موضوع

مشارکت

کلمه مشارکت در لغت، معادل اصطلاح Part از ریشه Partici-pation به معنای قسمت، جزء و بخش است و به «سهمی شدن در چیزی» و یا «گرفتن قسمتی از آن» است. همچنین به معنای «با هم شریک شدن» و «شریک کردن با هم» است (Beheshti, 1992: 1001). پیشینه این واژه و مفهوم آن با طرح مقوله «توسعه» پیوند خورده است. در متون علمی واژه‌های مشارکت و مشارکتی برای اولین بار از دهه ۱۹۵۰ و بهویژه از دهه ۱۹۶۰ با رویکرد رشد اقتصادی و توسعه اقتصادی مطرح گردید. در ادبیات توسعه بهویژه توسعه پایدار، مشارکت کلید توسعه انسانی و یکی از سه رکن توسعه انسانی پایدار معرفی شده است. دو عنصر دیگر، یعنی مردم و منابع به علت نقش ساختاری مشارکت در به فعلیت رساندن توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها وابسته به آن محسوب می‌شوند (World Bank, 1993). در واقع مشارکت با نظریه‌پردازی توسعه پایدار، تحول وسیعی یافت؛ بهطوری‌که آن را هدف و وسیله توسعه می‌شمارند. تعریف و مفهوم مشارکت نیز مانند توسعه، مفهومی چندبعدی است:

گردد. بدین ترتیب مجید رهنما^۱ به عنوان طراح و مجری با توجه به نقش کلیدی مشارکت در توسعه انسان محور، طبق چهار کارکرد طرح خود را ارائه می‌دهد (Rahnama & Bawtree, 1999: 121-122; Ghafari, 2001: 14; Mosavi et al., 2018: 117) مشارکت مردمی معنا و نقش جدیدی از توسعه ارائه می‌دهد که مبتنی بر صورت‌های متفاوتی از تعامل، کاوش و کنکاش مشترک برای نیل به شناخت مردمی و بومی جدیدی است (شناختی). ۲- مشارکت می‌تواند نهادهای گروه‌ها و افراد درگیر در فرایند و فعالیت‌های توسعه را در قالب بازهای جدید صفات‌آرایی نموده و به آن‌ها توانمندی لازم را جهت برآوردن نیازهای اصلی و ریشه‌کن نمودن فقر اعطانماید (اجتماعی). ۳- مشارکت می‌تواند به واسطه توانمندسازی افراد قادر و خاموش، منبع مشروعیت بخش به توسعه باشد (سیاسی). ۴- رویکرد مشارکتی با آگاهی از نقصان‌های راهبردهای سنتی و متعارف توسعه و نیز با بهره‌گیری از فرآیند توانمندسازی، آسیب پذیران را به مراقبت از خودشان فرامی‌خواهد (ابزاری).

پس از تصویب کلیت طرح، رهنما مأمور گردید تا با همکاری گروهی، منطقه موردنظر را با ذکر قیودی انتخاب نمایند. این منطقه می‌باشد از حیث اقتصادی نه زیاد پیش افتاده و غنی باشد و نه بسیار فقیر و صعب الوصول و بر روی هم دارای امکانات بالقوه مساعدی برای رشد و توسعه باشد و نیز با مسائل خاص سیاسی، اجتماعی و مذهبی روبه‌رو نباشد. بدین ترتیب در بهار ۱۳۵۳ سه بخش سلسله (الشتر)، دلفان (نورآباد) و چغلوندی در استان لرستان شناسایی و انتخاب شدند. از پاییز همان سال گروهی مرکب از دو پژوهشک دو مهندس کشاورزی، یک جامعه‌شناس و چند تن دستیار امور آموزشی به محل اعزام شدند و کار خود را آغاز کردند (EDST, 1977: 1). در نهایت تیم علمی از بین گزینه‌ها، بخش سلسله (الشتر) واقع در منطقه لک زبان استان لرستان را به مرحله آزمایش و اجرا گذاشتند. هدف این طرح تدوین و کاربرد سیاست‌ها و راهکارهایی بود که با در برگرفتن همه ابعاد اقتصادی، اجتماعی و با بهره‌برداری کامل از نیروهای انسانی، منابع محیطی و امکانات اقتصادی موجود، پیشرفتی درون‌زا و پایدار را در منطقه فراهم کند. هدف بزرگ‌تر آن بود که الگوی توسعه ابداعی، در صورت موفقیت با در نظر گرفتن انعطاف‌پذیری کامل و هماهنگی با شرایط متفاوت انسانی و محیطی در مناطق مشابه به اجرا درآید. این طرح بنا به گفته طراحان آن «با الهام از فلسفه و اصول انسان‌گرایی علمی و بهمنظور دستیابی به جامعه‌ای حاکم بر سرنوشت خویش به تغییر شیوه برنامه‌ریزی و تضمیم‌گیری با تعریف توسعه به عنوان فرایندی متنکی به خود، درون‌زا، یکپارچه و موزون» با اختیارات ویژه در استان لرستان شروع به کار کرد که بر مشارکت مردمی در اجرای طرح تأکید

۱. طرح و مدیر طرح توسعه منطقه‌ای سلسله، دکتر مجید رهنما وزیر علوم و آموزش عالی وقت ایران و از نظریه‌پردازان مكتب پساتسعه بود.

قرار گرفت (Azkiya, 2002: 23). توجه به مقوله مشارکت و مردم محوری از دهه ۱۹۶۰ به بعد همراه با مقوله توسعه گسترش یافت و در این میان، توجه به اقشار کم‌درآمد و فقیر و زندگی آنان از طریق مشارکت خود آنان مورد توجه قرار گرفت (Jenniny, 2000: 1). در این دوره، توسعه علاوه بر بهبود وضع درآمدها و تولید، آشکارا متنضم تغییرات بنیادی در ساخت نهادی، اجتماعی، اداری و نیز طرز تلقی عامه و در بیشتر موارد حتی آداب و رسوم و اعتقادات معرفی شد (Tudaro, 1989: 115). این رویکرد بهویژه در اواسط دهه ۱۹۷۰ سعی در پر کردن خلاعظیم مشارکت عمومی در فرایند توسعه داشته و دو منظور را القا می‌کند: اول اینکه، مشارکت افراد در مراحل مختلف برنامه‌های مرتبط با زندگی آن‌ها، فی‌نفسه یک هدف تلقی می‌شود. دوم اینکه، توسعه واقعی همواره با مشارکت و فعالیت‌های عمومی تحقق می‌پذیرد (Anbari, 2011: 284). بنابراین، توسعه مشارکتی مسیری رو به پایین است که گروه‌های هدف را در موضع‌های اصلی، گفتگوها و موضوع‌های مرتبط با خودشان درگیر کرده (Watkins & Tacchi, 2008: 20)، همچنین بر ارتقای سطوح کیفی زندگی تمامی انسان‌ها تأکید دارد. این الگو تلاش خود را برای تحقق و توسعه‌ای همگون و متوازن جامعه به کار می‌بنند. لازمه این فرآگردد، آگاهی است که فراهم کردن آن، کار فرهنگی می‌طلبد چراکه مشارکت قبل از اینکه نمود عینی پیدا کند، پدیده‌ای ذهنی است که باید آن را در افکار، عقاید، رفتار و فرهنگ مردم جستجو کرد (Talib, 1997: 104). از این رو در این رویکرد، مشارکت دیگر یک عامل توسعه در کنار عوامل دیگر به حساب نمی‌آید بلکه هدفی بزرگ است که توسعه در صدد رسیدن به آن است؛ چنانچه، «ولیوس نیرره از محققان توسعه مشارکتی می‌گوید؛ توسعه بر محور مشارکت، تنها راه حل مشکلات جهان سوم است. سالیما عمر، راه عمدۀ توسعه را فقط از طریق مشارکت مردم و برنامه‌ریزی از پایین به بالا می‌داند. مسیرا معتقد است که برای تجلی مشارکت مردم در طرح‌های توسعه باید نظام برنامه‌ریزی غیرمتمرکز ایجاد شود (Anbari, 2011: 284-286).

با این توصیف می‌توان گفت، موارد فوق تحقق نخواهد یافت مگر با تغییرات نرم‌افزاری در سطح اجتماع محلی. همچنان که پیتر دونالدسون معتقد است: توسعه به وجود آوردن تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، گرایش‌ها و نهادها برای تتحقق کامل هدف‌های جامعه است و تا همه مردم با آگاهی همگانی از تغییرات و نیاز مطابقت با آن در امر توسعه، مشارکت اصیل نداشته باشند، ادامه توسعه ممکن نخواهد بود (Azkiya, 2002: 8). از این منظر توسعه مشارکتی در مجموع، سه گونه تغییر در افراد در فرایند توسعه ایجاد می‌کند (Taghavi, 2005: 39): ۱- تغییر در سطح دانش فرد؛ میزان معلومات و عادات او؛ ۲- تغییر در سطح مهارت‌های وی؛ نحوه انجام کارهای فکری و ذهنی یا عینی و فیزیکی؛ ۳- تغییر در ایستارها و نگرش‌های او؛ رفتار، تمایلات و دیدگاه‌های فرد نسبت به مسائل جامعه.

راجرز در تعریف مشارکت، آن را میزان دخالت مردم در فرایند تصمیم‌گیری می‌داند (Torkashvand, 2014: 262). آر. پی میسرا متفسک هندی عقیده دارد «مشارکت تلاشی است سازمان‌یافته در جهت افزایش کنترل منابع و مؤسسات عمومی در یک وضع اجتماعی خاص از طرف گروه‌ها و افرادی که تاکنون از چنین کنترلی محروم بوده‌اند» (Taghavi, 2005: 34). از نظر سازمان ملل متحده، مشارکت عبارت است از درگیر شدن مردم در ابعاد اقتصادی، سیاسی و اجتماعی که بر سرنوشت آنان اثر می‌گذارد (MCLSW, 2005: 20). صاحب‌نظران مدیریت نیز بر این باورند که مشارکت، درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت‌های گروهی است که آنان را برمی‌انگیزد برای دستیابی به هدف‌های گروهی، یکدیگر را یاری دهنده و در مسئولیت کار شریک شوند (Tosi, 1991: 54; Alavi Tabar, 2000: 15).

از آنچه گذشت می‌توان نتیجه گرفت که تفاسیر و برداشت‌های مختلفی با توجه به نظریه‌های توسعه از مفهوم مشارکت وجود دارد. اما به‌طور کلی مشارکت را می‌توان روند درگیر ساختن مردم در تعیین سرنوشت خود و احساس مسئولیت نسبت با این سرنوشت تعریف کرد. مشارکت در ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و محیطی مطرح است و از سوی دیگر در توسعه پایدار و پارادایم مشارکتی، مشارکت در تمام مراحل و فعالیت‌ها از مرحله تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی تا ناظارت و ارزشیابی ضروری است (Eftekhari & Solamani, 2002: 12; IERC, 2002: 235; DHV Consultants, 1992: 410). ضرورت و اهمیت مشارکت مردم در برنامه‌های توسعه را می‌توان در قالب چند عنوان زیر خلاصه کرد (Taghavi, 2005: 32): ۱- مشارکت شرط توسعه است. ۲- مشارکت عنصر کلیدی برنامه‌ریزی است. ۳- مشارکت ضامن موققیت برنامه‌های دولت است. ۴- مشارکت سندگ بنای نظم امور جاری جامعه است. ۵- مشارکت پیش‌شرط توسعه روستایی است.

توسعه مشارکتی

الگوهای توسعه برونا زا به دلیل نادیده انگاشتن ذینفعان اصلی پژوهه‌ها (Botchway, 2001: 135)، از دیدگاه چمبرز به عنوان بنیان‌گذار ارزیابی مشارکتی سه مشکل اساسی دارند (Chambers, 1992: 3-6)؛ ۱- «نامناسباند» زیرا ناهمخوان با نیازها و امکانات بسیاری از جوامع روستایی بوده است، ۲- نشانگر «درک ضعیف از زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی» جوامع روستایی هستند و ۳- شاهد «فقدان مشارکت» مردم بومی هستیم، زیرا اولویت‌های را مدنظر دارند که کارشناسان بالهمیت تشخیص داده‌اند.

بنابراین توسعه مشارکتی در دهه ۱۹۵۰ به عنوان راهبرد دوم و با رویکرد الگوی توسعه برونا زا، که منشاً و جهت‌گیری داخلی دارد و منابع داخلی و شرایط تاریخی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جامعه خودی را مورد توجه قرار داد، مورد توجه

منطقه‌ای سلسله پرداخته شده است. با توجه به اینکه در پایان هر مطالعه کدگذاری انجام می‌گرفت، این مطالعه تازمانی ادامه یافت که اشباع نظری حاصل شد؛ به این معنا که کدگذاری محوری سبب ایجاد دسته مفهومی جدیدی نشد.

مرحله سوم: با توجه به روش تحلیل محتوای کیفی در این پژوهش، کدگذاری اسناد به موازات انجام مطالعه‌ها صورت گرفت؛ تازمانی که اشباع نظری به دست آمد و مطالعه‌ها به پایان رسید. پس از استخراج کدها یا نشانگرهای باز، از طریق ادغام و تجمعیع چندین کد باز در قالب یک مفهوم، کدگذاری محوری انجام گرفت و سرانجام، بانتخاب چند مفهوم از میان مفهوم‌های به دست آمده در کدگذاری محوری، متغیرها و مؤلفه‌های اصلی تشکیل‌دهنده مدل پژوهش تعیین شدند.

مرحله چهارم: پس از شناسایی گروه‌ها، هر یک از آن‌ها در دو دسته فرعی و اصلی تقسیم شده است.

مرحله پنجم: در این مرحله، آنچه در جامعه علمی ارائه شده، از لحاظ نظری تحلیل شده است تا شناخت مناسبی از چارچوب‌های رایج توسعه مشارکتی به دست آید. سپس تحلیل نظری موضوع در حوزه برنامه‌ریزی توسعه مشارکتی و تطبیق آن با یافته‌ها صورت گرفته است.

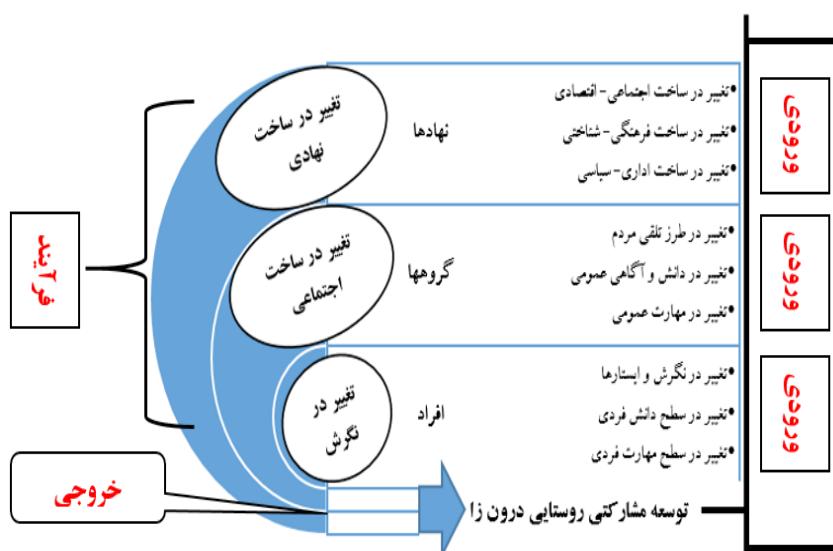
تصویر شماره ۱، مدل مفهومی- نظری پژوهش را نشان می‌دهد

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش کیفی، بر اساس هدف توسعه‌ای و از نوع اکتشافی- توصیفی است. از حیث نحوه گردآوری داده‌ها، اسنادی بوده است. روش تجزیه و تحلیل داده با توجه به گزاره‌های مطرح شده، تحلیل محتوای کیفی استقرائی بوده که در زمرة روش‌های کیفی قدرتمند قرار می‌گیرد. جامعه آماری (اسناد) این پژوهش، شامل «گزارش فعالیت‌ها و اقدامات طرح توسعه منطقه‌ای سلسله»، «ملاحظاتی پیرامون مفاهیم توسعه»، «تحلیلی بر هدف‌های طرح توسعه منطقه‌ای سلسله»، «طرح توسعه منطقه‌ای سلسله» و «مطالعات کلی بخش سلسله (الشتر)» بوده، درنتیجه نمونه‌گیری هدفمند بوده است. جمع‌آوری اطلاعات از اسناد مذکور تازمانی ادامه یافت که محقق به اشباع اطلاعاتی رسید. پژوهش حاضر طی مراحلی زیر انجام شده است:

مرحله اول: مطالعات کتابخانه‌ای، استفاده از منابع اینترنتی و آگاهی از ادبیات پژوهش، شامل حوزه نظری و پیشینه پژوهش بوده است.

مرحله دوم: به مطالعه عمیق اسناد مرتبط با طرح توسعه

تصویر ۱. مدل مفهومی- نظری پژوهش. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

یافته‌ها

از شکل‌دهی مقولات استخراج شدند. **جدول شماره ۱**، نتایج تحلیل‌های صورت گرفته بر روی اسناد ارائه شده بر اساس سه مرحله از گام اول تحلیل محتوای کیفی (کدگذاری باز، لیست کردن کدها و گروه‌بندی کدها) را نشان می‌دهد. در این پژوهش پس از کدگذاری، (۴۷) مفهوم استخراج شده است.

گام دوم و سوم، مربوط به کدگذاری محوری، روایت پژوهش و نظریه‌پردازی درباره شناسایی و راهکارهای افزایش مشارکت روستاییان طرح است که در ادامه به تفصیل بیان می‌شود. در گام چهارم، پس از شناسایی گروه‌های مختلف، اقدام به دسته‌بندی هر یک از گروه‌ها در دو دسته فرعی و اصلی شده است که نتایج آن در **جدول شماره ۲** آمده است. همچنین گام پنجم در بخش نتیجه‌گیری ارائه گردیده است.

با توجه به طرح مسئله و واکاوی مبانی نظری و پیشینه، این پژوهش اصلی مطرح است که راهکارهای افزایش مشارکت در «طرح توسعه منطقه‌ای سلسه» به عنوان الگویی بومی، چگونه بوده و دلایل موفقیت آن چیست؟ بدین منظور داده‌های حاصل از روش تحلیل محتوای کیفی در سه مرحله به دست آمد:

گام اول، کدگذاری باز؛ ابتدا کدگذاری اولیه و سپس، کدگذاری ثانویه انجام گرفت. در واقع، نکات کلیدی و مواردی که متن اسناد بر آن‌ها تکیه بیشتری داشتند، از اسناد استخراج شدند و سپس کدهای ثانویه از کدهای اولیه ایجاد شد. در مرحله بعد، از کدهای ثانویه مفهوم‌سازی شد و در نهایت، به شکل‌دهی مقولات پرداخته شد. در مرحله آخر کدگذاری باز، طبقات اصلی حاصل

جدول ۱. استخراج کدگذاری باز، لیست بندی و گروه‌بندی.

ردیف	کدگذاری باز	گروه‌بندی
۱	رسین به یک الگوی توسعه‌ای قابل تعمیم و اجرا در مناطق همگون	تغییر در داش و آگاهی عمومی
۲	اعتقاد به همایی در توسعه	تغییر در نگرش
۳	رسین به الگوی جهان سومی از مفهوم توسعه درون‌زا	تغییر در ساخت فرهنگی-شناختی
۴	برداشتی جهانی یا جهان سومی از مفهوم توسعه و روش‌های درون‌زا	تغییر در ساخت فرهنگی-شناختی
۵	برداشتی درون‌مرزی و منطقه‌ای از توسعه منطقه‌ای	تغییر در ساخت اداری-سیاسی
۶	توسعه درون‌زا و خودجوش	تغییر نگرش
۷	مشارکت و خودبازاری	تغییر در طرز تلقی مردم
۸	گفتگو با مردم ذینفع	تغییر در ساخت اجتماع-اقتصادی
۹	بی‌نبازی از مجریان طرح	تغییر در سطح مهارت عمومی
۱۰	انکا به استعدادهای مردم و ظرفیت‌های منطقه بهمنظور رشد منطقه	تغییر در سطح مهارت عمومی
۱۱	آموختن از مردم	تغییر ساخت فرهنگی-شناختی
۱۲	به حرف مردم گوش دان	تغییر ساخت فرهنگی-شناختی
۱۳	گفتگو میان مردم و طرح (تفاهم میان طرح و مردم)	تغییر ساخت فرهنگی-شناختی
۱۴	مشارکت راستین	تغییر ساخت فرهنگی-شناختی
۱۵	بیداری طلب و انتظار در روستاییان (آگاه بخشی)	تغییر در داش و آگاهی عمومی
۱۶	توسعه واقعی خودجوش و از انسان‌ها می‌زید و به انسان‌ها می‌رسد	تغییر ساخت فرهنگی-شناختی
۱۷	پیدا کردن راه کوتاه‌تر و پایدارتر توسعه	تغییر در داش و آگاهی عمومی
۱۸	جامعه عشیره‌ای و همگون	تغییر در مهارت عمومی
۱۹	اعتتمادبهنفس به خواهی و بهزیستی	تغییر در ساخت اجتماع-اقتصادی
۲۰	آموزش و آگاهی به مردم جهت بی‌تفاوتی با مقوله قدر و قضا (راهبرد)	تغییر در طرز تلقی مردم
۲۱	طلب و انتظار را در روستایی بیدار کنند (توانمندسازی)	تغییر نگرش
۲۲	رهایی از وابستگی	تغییر در ساخت اداری-سیاسی
۲۳	تندرستی (سلامت)-خودآگاهی آموزشی عمران و آبادی منطقه	تغییر در داش و آگاهی عمومی
۲۴	استوار ساختن پاهایی که از بیکاری زمین را هدف و مهاجرند	تغییر در طرز تلقی مردم

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

ادامه جدول ۱. استخراج کدگذاری باز، لیست بندی و گروه‌بندی.

ردیف	کدگذاری باز	گروه‌بندی
۲۵	رهایی انسان از محدودیت‌ها مقوله‌ای است اجتماعی و اقتصادی	تغییر ساخت فرهنگی- شناختی
۲۶	رهایی انسان جامعه سوم از وابستگی و جایگزینی خلاقیت و آزادی	تغییر در داشت و آگاهی عمومی
۲۷	مشارکت به اثکا استعداد و ظرفیت منطقه برای توسعه متکی به خود	تغییر در ساخت اداری- سیاسی
۲۸	اعتقاد طراحان طرح سلسله: گفتگو برای افریدن جرقه‌های همکاری	تغییر ساخت فرهنگی- شناختی
۲۹	آموختن قواعد حرکت به سمت توسعه و رهایی از وابستگی با تجربه	تغییر در ساخت اداری- سیاسی
۳۰	انکا به مشارکت، راهنمایی خودآگاهی و خودجوشی مردم	تغییر در داشت و آگاهی عمومی
۳۱	حرکت جامعه به سوی توسعه و بینای از طرح و مجریان آن	تغییر در ساخت اداری- سیاسی
۳۲	ایجاد گفتگو میان مردم و طرح	تغییر در ساخت اداری- سیاسی
۳۳	طلب و انتظار را در روان‌سنجی بیدار کنند (توانمندسازی و ظرفیت‌سازی)	تغییر نگرش
۳۴	ایجاد گفتگو میان مردم و طرح	تغییر در ساخت اداری- سیاسی
۳۵	تولید برق به روش بیوگاز و انرژی خورشیدی	تغییر در سطح داشت تغییر در مهارت عمومی
۳۶	به کارگری ذهن، استعدادها و امکانات با شناخت و آگاهی از موقعیت تاریخی و نظام محیط بر زندگی به کمک خود روان‌سنجی	تغییر در ساخت فرهنگی- شناختی تغییر در ساخت اجتماعی- اقتصادی
۳۷	رسیدن به الگویی از توسعه در سطح کوچک و قابلیت تعیین آن	تغییر در ساخت اداری- سیاسی
۳۸	از مردم بیاموزیم از آنان بگیریم و به آنان باز دهیم، «بنشینیم و به حرف مردم گوش بدھیم که چه می‌گویند»	تغییر ساخت فرهنگی- شناختی
۳۹	یافتن راه مناسب برای آغاز حرکت درست جامعه و توسعه از راه تجربه	تغییر ساخت فرهنگی- شناختی
۴۰	تفاهم متقابل میان طرح و مردم، استفاده از استعداد و ظرفیت منطقه	تغییر در ساخت اداری- سیاسی
۴۱	برانگیختن طلب و توقع و حرکت در مردم منطقه	تغییر در طرز تلقی مردم
۴۲	مشارکت و خودآگاهی و آموزش	تغییر در سطح داشت تغییر در مهارت فردی
۴۳	شناسایی طرح از واقعیت‌های موجود منطقه	تغییر ساخت فرهنگی- شناختی
۴۴	ایجاد ذهن توسعه و انسان توسعه‌یافته	تغییر در نگرش
۴۵	انسان توسعه‌یافته، آگاه به شرایط اقتصادی اجتماعی و محدودیت‌ها	تغییر در سطح داشت تغییر در مهارت فردی
۴۶	آگاهی طرح به مردم که می‌تواند نیازهای زندگی شان را برآورده سازند	تغییر در طرز تلقی مردم
۴۷	طرح میان سیر کردن شکم‌ها و سیرابی دل‌ها دومی را برگزیده است و توسعه را از ذهن آغاز نموده است.	تغییر در نگرش

فصلنامه پژوهش‌های روان‌سنجی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

قرار دهنده. مروجان طرح از طریق مشارکت عملیاتی به صورت غیرمستقیم این امکان را داشته‌اند که مفاهیم ساده‌شده‌ای از مشارکت را در بین روان‌سنجان نهاده‌بینه کنند. بهیاران طرح نیز از طریق روح همدلی و مشارکت عاطفی، بضاعتی را که در اختیار داشته‌اند، در معرض مخاطبان روان‌سنجی خود قرار داده و در واقع درک عمیق‌تری از مشارکت را به آلان می‌آموختند. به عبارت دیگر مجموعه چهار گروه متولیان، معلمان، مروجان و بهیاران طرح توانسته‌اند به درک عمیق‌تری از آنچه می‌بینند، می‌شنوند و می‌خوانند، برسند و به روان‌سنجان انتقال دهند. **جدول شماره ۳**، بسته افزایش بستر مشارکت در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله مبتنی بر تحلیل محتوا کیفی این طرح را نشان می‌دهد. این بسته شامل: امور تعاونی و عمومی، تأمین کادرهای محلی، ایجاد

با توجه به سوال پژوهش در خصوص راهکارهای افزایش مشارکت در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله، تغییر در جامعه هدف از طریق: ۱- تغییر در ساخت نهادی ۲- تغییر در ساخت اجتماعی و ۳- تغییر در نگرش‌ها اتفاق افتاده است. بر این اساس، افزایش مشارکت ابتدا از طریق ایجاد بستر مشارکت صورت گرفته است. در تغییر این ساخته‌ها، چهار گروه متولیان، معلمان، مروجان و بهیاران طرح راهگشای بوده‌اند. متولیان طرح در قدم اول، جوانان بالاستعداد را شناسایی و در قدم دوم، با تولید محتوا و فرم‌های آموزشی توانسته‌اند مشارکت این جوانان را در افزایش مفهوم مشارکت یاری دهند. معلمان در بخش اصلی آموزش، که هر یک جمعی تخصصی را نمایندگی می‌کرده‌اند، می‌توانستند اعضاً خود را تحت آموزش مستمر در زمینه افزایش مشارکت

نهادی، اجتماعی و نگرش‌ها طراحی و اجرا شده‌اند.

مکانیسم مشارکت، تحقیقات و نوآوری، بودجه و آموزش بوده است. هر کدام از برنامه‌های فوق در جهت تغییر در سه ساخت

جدول ۲. گروه، دسته‌های فرعی و دسته‌های اصلی.

ردیف	گروه	دسته اصلی	دسته فرعی	دسته اصلی
۱	تغییر در ساخت اجتماعی-اقتصادی			ساخت نهادی
۲	تغییر در ساخت فرهنگی-شناختی			نهادها
۳	تغییر در ساخت اداری-سیاسی			
۴	تغییر در طرز تلقی مردم			
۵	تغییر در دانش و آگاهی عمومی			ساخت اجتماعی
۶	تغییر در مهارت عمومی			
۷	تغییر در نگرش و ایستارها			
۸	تغییر در سطح دانش فردی			گروه‌ها
۹	تغییر در سطح مهارت فردی			نگرش‌ها

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

جدول ۳. مرحله انتزاع (افزایش بستر مشارکت روستاییان در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله).

<p>تعاونی کردن آسیاب گریران، نظارت بر اجرای انتخابات خانه انصاف، تکمیل دو مدرسه یادبود الشتر، تکمیل کتابخانه ابوریحان بیرونی</p> <p>رهایی منطقه از قید وابستگی شدید به کادرهای پرهزینه و صعب‌الوصول شهری، تربیت سه نوع عامل توسعه در زمینه‌های بهداشت و آموزش و کشاورزی.</p> <p>ایجاد انگیزه‌های لازم در جهت مشارکت مردم در امور اجتماعی، آشنایی با ساخت قدرت و چگونگی و روابط اجتماعی، توجه به وضع شرکت‌های تعاونی و انجمن‌های محلی، مراقت در اجرای قوانین موجود و انتخابات آزاد ایجاد روحیه و طرز فکری جدید در مردم و بر خدمتگزاران گروه‌های سه‌گانه مردم یاران و نیز مریبان و مسئولان، تا مردم مثل گذشته چشم به راه هدایا و کمک‌های دولتی نباشند. افزایش حس اعتماد به نفس، رفع موانع مشارکت کامل و مؤثر مردم از جمله بی‌سوادی گستره بزرگ‌سالان و سطح بهداشت و تدرستی بسیار پایین، آموزش و بهداشت به عنوان دو ستون اصلی برای رسیدن به هدف مشارکت</p> <p>طرح بیوگار، مطالعه درباره شیوه‌های بومی معماری با بهره‌گیری از مصالح و امکانات محلی، ساختمان جاده‌های ارزان قیمت و مبارزه با مalaria آغاز کرد. بکار بردن یک تکنولوژی ساده، مفید و متنکی به منابع و نیروهای محلی، حداکثر مشارکت فعال نیز روی کار موجود و مردم علاقمند.</p> <p>مناکرات بسیار با دولت وقت، برای تلفیق و هماهنگی کلیه برنامه‌های طرح در یک مدیریت واحد جلوگیری از تداخل و ظایف و بودجه وزارت خانه‌ای و ادارات مختلف، اجرای طرح زیر نظر مستقیم نخست وزیر، اجرا شود</p> <p>تغییر اختیار، وظایف و بودجه تمام وزارت خانه‌ای به مدیریت طرح سازمان‌هایی که اجرای قوانین و امنیت منطقه را بر عهده داشته، مانند اداره دارایی و مالیات‌ها، نیروهای انتظامی و سازمان نظام وظیفه، وزارت مخابرات و چند سازمان دیگر از این قاعده مستثنی شدند. مجری طرح از تمام اختیارات دولت در منطقه برخوردار شد و در عمل بخششان سلسه شد. تأمین بودجه طرح توسعه سازمان برنامه‌بودجه کشور، تأمین زمینه‌های مربوط به خدمات بهداشتی و درمانی و آموزش بهوزان و شبکه تدرستی توسعه سازمان خدمات اجتماعی.</p> <p>تحقیقات و نوآوری (تغییر در سطح دانش و آگاهی فردی و عمومی)</p>	<p>امور تعاونی و عمومی (تغییر در طرز تلقی مردم)</p> <p>تأمین کادرهای محلی (تغییر در سطح دانش و آگاهی عمومی)</p> <p>ایجاد مکانیسم مشارکت (تغییر در نگرش و ایستارها و تغییر در طرز تلقی مردم)</p> <p>تحقيقات و نوآوری (تغییر در سطح دانش و آگاهی فردی و عمومی)</p> <p>مسئولیت‌ها و بودجه (تغییر در ساخت اداری-سیاسی)</p> <p>آموزش (تغییر در سطح دانش و مهارت فردی)</p>	<p>بستر افزایش بستر مشارکت</p>
---	--	--------------------------------

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

روستایی، برای افزایش مشارکت روستاییان در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله نیز بسته‌های، طراحی شده است. در **جدول شماره ۴**، راهکارهای افزایش مشارکت روستاییان در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله ذکر شده است. به صورت مشخص افزایش مشارکت جامعه روستایی از طریق: تأمین خدمات زیربنایی، امور ارتقابی، امور آبرسانی، بعد اقتصادی، امور تحقیقاتی-نوآوری و عمران الشتر صورت گرفته است.

در نهایت تحلیل محتوای کیفی استاد طرح توسعه منطقه‌ای سلسله منجر به استخراج الگوی توسعه مشارکتی روستایی در عنوانی چشم‌انداز، راهبرد، اهداف، سیاست و برنامه گردید که در چارچوب **جدول شماره ۵** ارائه می‌گردد.

تحلیل محتوای اسناد نشان داد، اگر متولیان طرح توسعه منطقه‌ای سلسله، فاقد روح و باور مشارکتی می‌بودند، هیچ‌گاه نمی‌توانستند با جامعه روستایی یکی شوند و قضاوت صحیح‌تری از محیط پیرامون خود داشته باشند. بنابراین به صورت مختصراً: ۱- متولیان مرکز توسعه درون‌زا: به عنوان اتفاق فکر و تسهیلگر در طرح مشارکت داشته‌اند. ۲- معلمان طرح: نه در مشارکت بلکه در هر ایده تازه‌ای دخیل بوده‌اند. ۳- مروجان طرح: با تولید و آموزش برنامه‌های مشارکتی نقش مهمی در آموزش مشارکت ایفا کرده‌اند. ۴- بهیاران طرح: نقش مهمی در انجام اهداف طرح از طریق ایجاد ارتباط عاطفی داشته‌اند.

بر اساس آنچه آمد پس از ایجاد بستر مشارکت برای جامعه

جدول ۴. مرحله انتزاع (افزایش مشارکت روستاییان در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله).

تامین خدمات زیربنایی (تغییر در داشت و اگاهی عمومی)	امور ارتقابی (تغییر در مهارت عمومی)	بعد اقتصادی (تغییر در ساخت اجتماعی-اقتصادی)	امور تحقیقاتی و نوآوری (تغییر در طرز تلقی مردم)	عمران الشتر (تغییر در سطح مهارت عمومی)
در زمینه‌های بهداشت، آموزش، کشاورزی، مسکن و ایجاد زیربنایهای اقتصادی و عمرانی لازم از قبیل راماسازی، آبرسانی و پهسازی محیط‌زیست بود. این چهارچوب نظری در واقع راهکاری کلی بود و در عمل می‌باشد جزئیات و اولویت‌ها و نحوه اجرای کارها با مشارکت مردم تضمین گیری و اجرا می‌شود. همچنین، پیشنهاد شده بود که برای تبلیغ به هفته‌ها، علاوه بر امکانات و منابع مالی و عملیاتی طرح، امکانات محلی و بخش خصوصی نیز مورداستفاده قرار گیرد.	راه سیاپوش به پرسک به طول ۱۵ کیلومتر، راه هنام به اسپر به طول ۱۲ کیلومتر، راه الشتر به امیر به طول ۴ کیلومتر، کمرنگی اطراف شهر الشتر به طول ۴ کیلومتر	با توجه به کمبود تامین نیازهای اولیه مردم، توسعه اقتصادی نیز از اولویت خاص خود برخوردار می‌شود. از آنجاکه فعالیت عملده اقتصادی منطقه، کشاورزی و دامداری، از بهره‌وری سپاری اندازک برخوردار بود این دو عامل تولیدی مهم از اولویت خاصی برخوردار شدند. علاوه بر آن، منابع دستی و روستایی و همچنین ایجاد صنایع کوچک در دستور کار قرار گرفت.	ایجاد کارگاه معماری سنتی، طرح بیوگاز (تولید گاز متن از تپله و مدفوع انسان) ساختن حمام نیاز‌آباد با مطالعه و الهام از شیوه معماری و مصالح بومی، خفر چاه سنتی و ایجاد یک حلقه چاه عمیق در علم آباد	مقدمات تهیه طرح جام شهر الشتر، ایجاد تمپریگاه مکانیکی و آهنگری، ایجاد فضای سبز دشت الشتر با نیم میلیون اصله، قالم و درختچه، پنجه هکتار جنکل کاری نمونه در سراب هنام
آبرسانی پرسک به طول ۴ کیلومتر، بهداشتی کردن چشممه‌ها (سراب)	آبرسانی پرسک به طول ۴ کیلومتر، بهداشتی کردن چشممه‌ها (سراب)	با توجه به کمبود تامین نیازهای اولیه مردم، توسعه اقتصادی نیز از اولویت خاص خود برخوردار می‌شود. از آنجاکه فعالیت عملده اقتصادی منطقه، کشاورزی و دامداری، از بهره‌وری سپاری اندازک برخوردار بود این دو عامل تولیدی مهم از اولویت خاصی برخوردار شدند. علاوه بر آن، منابع دستی و روستایی و همچنین ایجاد صنایع کوچک در دستور کار قرار گرفت.	بعد اقتصادی (تغییر در ساخت اجتماعی-اقتصادی)	بعد اقتصادی (تغییر در ساخت اجتماعی-اقتصادی)
تمامی خدمات زیربنایی (تغییر در داشت و اگاهی عمومی)	امور ارتقابی (تغییر در مهارت عمومی)	امور آبرسانی (تغییر در مهارت عمومی)	امور تحقیقاتی و نوآوری (تغییر در طرز تلقی مردم)	عمران الشتر (تغییر در سطح مهارت عمومی)

منبع: یافته‌های پژوهش‌های روستایی

۱۳۹۸

جدول ۵. چشم‌انداز، راهبرد، اهداف، سیاست و برنامه طرح توسعه منطقه‌ای سلسله.

چشم‌انداز	راهبرد	هدف کلی	اهداف جزئی	سیاست
اعتلای مادی و معنوی جامعه روستایی	طرح توسعه جام و همگون منطقه‌ای	آزمون و تجربه‌ای اصیل و بدین در جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه و تعیین به جامعه آماری همگون	راه وصول به جامعه‌ای حاکم بر سرنوشت خویش با فراهم آوردن زمینه‌های فکری و مادی لازم با ایجاد روابطی نوین مردم و مسئولان اجرائی در جهت رفع نیازهای حیاتی و همگام با محیط‌زیست	روح مشارکت و احساس مسئولیت نسبت به سرنوشت خویش و بالا بردن تدریجی آگاهی و قدرت قضاوت و عمل. ایجاد روابط سازنده بین انسان‌ها از یکسو و بین آنان و محیط‌زیستشان از سوی دیگر
راه وصول به جامعه‌ای حاکم بر سرنوشت خویش با فراهم آوردن زمینه‌های فکری و مادی لازم با ایجاد روابطی نوین مردم و مسئولان اجرائی در جهت رفع نیازهای حیاتی و همگام با محیط‌زیست	روح مشارکت و احساس مسئولیت نسبت به سرنوشت خویش و بالا بردن تدریجی آگاهی و قدرت قضاوت و عمل. ایجاد روابط سازنده بین انسان‌ها از یکسو و بین آنان و محیط‌زیستشان از سوی دیگر	راه (مردم) را که شناور مقامات مستولی هستند که تشخیص منافع محدود را از خود می‌دانند و خود درباره این منافع و چگونگی تأمین آن‌ها تصمیم‌گیرنده نشاند و عمل می‌کنند و عمل می‌کنند بدون آنکه مردم ذی نفع در این فرآیند سهم اساسی داشته باشند. تنها نقش مردم این است که در برایر تضمیناتی که از بالا گرفته می‌شود و از راه یک سلسه‌مراتب معین سازمانی و اداری به پایین می‌رسد یا تسلیم شوند یا آن‌ها را بیندیرند و یا بندرت با آن‌ها همراه گردند- طوری تغییر دهد که در پایان امر قدرت تصمیم‌گیری در جهت پایین به بالا برقرار گردد و مسائل اجتماعی موردنظر از دید مردم مطرد و با پای خود آنان حل شود و درنتیجه نشان تصمیمات مردمی باشند که اگاهی، قدرت تشخیص و عمل آنان در جریان ملأوم برخورد با مسائل جامعه خویش روزبه‌زبور بالاتر رفته باشد. هم‌ترین خاصیت هدف درک روش و حل واقعی و عملی مسئله مشارکت مردم است امروزه گرچه در پارهای از برنامه‌هایی متفاوت عمرانی نیز مسئله مشارکت و خودیاری مردم مطرد شود اما به دلیل فلسفه و ارمان متقاضات مشارکت و راههای حصول آن از دیدگاه طرح سلسه مفهومی دیگر دارد. مشارکت به معنی به کار گرفتن مردم محلی در یک فضایی عمرانی نیست، مشارکت نباید تحلیلی بوده به بیگانگی پیشتر مردم بیانجامد. مشارکت راستین جزء بر اساس هم‌لیق صادقانه با مردم و ایجاد آگاهی در آنان حاصل نمی‌شود.	تلash اصلی طرح توسعه منطقه‌ای سلسله آن است که با درک و توجه کامل به وضع موجود و اکتشاف های مردم، جریان همواره از بالا (مراجع دولتی و اداری) به پایین (مردم) را که شناور مقامات مستولی هستند که تشخیص منافع محدود را از خود می‌دانند و خود درباره این منافع و چگونگی تأمین آن‌ها تصمیم‌گیرنده نشاند و عمل می‌کنند و عمل می‌کنند بدون آنکه مردم ذی نفع در این فرآیند سهم اساسی داشته باشند. تنها نقش مردم این است که در برایر تضمیناتی که از بالا گرفته می‌شود و از راه یک سلسه‌مراتب معین سازمانی و اداری به پایین می‌رسد یا تسلیم شوند یا آن‌ها را بیندیرند و یا بندرت با آن‌ها همراه گردند- طوری تغییر دهد که در پایان امر قدرت تصمیم‌گیری در جهت پایین به بالا برقرار گردد و مسائل اجتماعی موردنظر از دید مردم مطرد و با پای خود آنان حل شود و درنتیجه نشان تصمیمات مردمی باشند که اگاهی، قدرت تشخیص و عمل آنان در جریان ملأوم برخورد با مسائل جامعه خویش روزبه‌زبور بالاتر رفته باشد. هم‌ترین خاصیت هدف درک روش و حل واقعی و عملی مسئله مشارکت مردم است امروزه گرچه در پارهای از برنامه‌هایی متفاوت عمرانی نیز مسئله مشارکت و خودیاری مردم مطرد شود اما به دلیل فلسفه و ارمان متقاضات مشارکت و راههای حصول آن از دیدگاه طرح سلسه مفهومی دیگر دارد. مشارکت به معنی به کار گرفتن مردم محلی در یک فضایی عمرانی نیست، مشارکت نباید تحلیلی بوده به بیگانگی پیشتر مردم بیانجامد. مشارکت راستین جزء بر اساس هم‌لیق صادقانه با مردم و ایجاد آگاهی در آنان حاصل نمی‌شود.	منبع: یافته‌های پژوهش‌های روستایی

۱۳۹۸

در موقعیت‌های گروهی داوطلبانه سازمان‌های غیردولتی^۳، اجتماع محور^۴ و مردم محلی در برنامه‌ریزی یا تصمیم‌گیری برای اموری است که بر معیشت یا محیط آنان تأثیر می‌گذارد و آنان را برمی‌انگیزد تا برای دستیابی به هدف‌های گروهی با پذیرش مسئولیت، یکدیگر را یاری دهند (Rezvani et al., 2009: 68).

تشکر و قدردانی

بنا به اظهار نویسنده مسئول، مقاله حامی مالی نداشته است.

بحث و نتیجه‌گیری

از دهه ۱۹۷۰ به بعد الگوهای توسعه روستایی به استراتژی توسعه مشارکتی روی آوردند. مجید رهنما، پژوهشگر آموزش و توسعه، مبتنی بر این استراتژی از توسعه روستایی، اقدام به طراحی و مدیریت طرح توسعه منطقه‌ای سلسله در سال ۱۳۵۲ می‌نماید. دیدگاه او از توسعه مبتنی بر «آموزش» از دیدگاه «آموختن برای زیستن» و نه فقط «آموزش برای خواندن، نوشتن و کمی حساب کردن» بوده است. طرح توسعه منطقه‌ای سلسله از نادر طرح‌هایی بود که در غایت، موفقیت خود را در انحلال خود و سپردن همه امور به مردم می‌دید. این طرح در واقع تجربه‌ای در ایجاد یک دموکراسی عملی بود. تحلیل محتوای کیفی طرح نشان داد که در زمینه افزایش مشارکت روستاییان، تغییر در سه ساخت نهادی، اجتماعی و نگرش‌ها دخیل بوده است. همچنین بهمنظور افزایش مشارکت روستاییان که مهم‌ترین رکن طرح توسعه منطقه‌ای سلسله محسوب می‌شده است، می‌بایست روش مشارکتی نهادینه می‌شد. در این روش ضمن توجه به ابعاد مشارکت مهارتی (مردم یاری)، مشارکتی دانشی از طریق تغییر در سطح نگرش فردی و جمعی صورت گرفته است. به نحوی که اون و شاو توسعه را استقرار و تأسیس نهادهایی می‌دانند که در جامعه به افراد فقیر و محروم فرصت شرکت در اتخاذ تصمیم‌های مهم و سرنوشت‌ساز زندگی را اعطای می‌کنند، که به معنی فرآیند کاهش نابرابری‌هاست (Kamali, 2011: 23). در این معنی لطیفی معتقد است، مشارکت یعنی قدرت چانه زدن مردم در امر تصمیم‌گیری^۵، دخالت فعال مردم در اموری که به هر نحو به مردم مربوط می‌شود و این روند با آگاه‌سازی توأم است؛ همان‌چیزی که فریدمن تحت عنوان یادگیری اجتماعی^۶ از آن نام می‌برد. از این منظر، در برنامه‌ریزی مشارکتی، برنامه ریزان نه به عنوان تصمیم‌گیران، بلکه به عنوان هدایت‌کنندگان مطرح می‌شوند؛ یعنی هدایت اجتماعی^۷ را به عهده دارند (Latifi, 2001: 62).

چراکه فریدمن به آموزش دو جانبه تکیه دارد. به این معنی که برنامه ریزان از دانش شخصی (بومی) مردم و مردم از تخصص فنی آن‌ها بیاموزند. به این ترتیب شناخت آن‌ها نیز تغییر خواهد کرده و درنتیجه ادراکات و تصورات و رفتار ناشی از آن نیز تفاوت ارتجاعی کامل یا گفتگو^۸ میان آن‌ها امکان‌پذیر است. هابرماس نیز معتقد است که مفهوم مشارکت می‌تواند به عنوان پیش‌شرطی برای گفتمانی دیده شود که تا اندازه‌ای توافقی اجتماعی را صرفاً برای حل و فصل برخوردهای بین ذی‌نفعان هدف‌گذاری نماید (Gharani Arani, 2015: 124).

- 3. Decision Making
- 4. Social Learning
- 5. Social Guidance
- 6. Dialogue

7. NGO
8. SBO

References

- Alavi Tabar, A. R. (2000). [Participate in the administration of city affairs (Persian)]. Tehran: Organization of Municipalities of the country Publishing.
- Anbari, M. (2011). [Sociology of Development (Persian)]. Tehran: Samt Publishing.
- Azkiya, M. (2002). [Sociology of Development (Persian)]. Tehran: Kalameh Publishing.
- Beheshti, M. (1992). [Saba Persian Dictionary (Persian)]. Tehran: Saba Publishing.
- Botchway, k. (2001). Paradox of empowerment: Reflections on a case study from northern Ghana. 29, 135-153.
- Chambers, R. (1992). Rapid Appraisal: Rapid, Relaxed and Participatory, Brighton: Institute of Development Studies, University of Sussex Publishing.
- DHV consultants. (1992). [Guidelines for rural center planning, ESCAP, Translated by Behnam Shapouri (Persian)]. Tehran: Ministry of Jihad for Agriculture Publishing.
- Eftekhari, A., & Solamani, M. (2002). [Factors Affecting Rural Youth Participation in Development Planning with Emphasis on Spatial Factors (Case Study: Kerman City) (Persian)]. Modares, 6(4), 11-37.
- Endogenous Development Studies Center (ESDT). (1977). [Selasela Regional Development Plan (Persian)]. Tehran: Prime Minister Publishing.
- Ghafari, G. R. (2001) Explaining Social and Cultural Factors Affecting Organized Socio-Economic Participation of Rural People as a Mechanism for Rural Development in Iran. Tehran, Irsn: Tehran Publishing.
- Gharani Arani, B. (2015). [A quantitative study of the role of participatory planning in rural poverty reduction (Persian)]. Geography and urban planning, 15, 117-136.
- Hosseini, S. A. (2011). [Issues and Barriers to Development in Lorestan Province (Persian)]. Social Research, 10(4), 37-57.
- Iran Economic Research Center (IERC). (2002). [Development planning system (Persian)]. Conference on Challenges and Measures of Country Development, Management and Planning Organization, 235-263.
- Jenniny, R. (2000). Participatory Development as New Paradigm: The Transition of Development Professionalism, Washington, DC Publishing.
- Kamali, M. B. (2011). [Participatory Evaluation of the Rural Women Facilitator Project: Implementation Process and Impacts (Persian)]. Tehran: Agricultural Research, Education and Promotion Organization Publishing.
- Latifi, G. R. (2001). [The planning process with emphasis on its participatory aspects (Persian)]. Workshop on the Development of Women's Participation, 53-69.
- Ministry of Cooperatives, Labuor and Social Welfare. (2005). [Cooperative management in cooperatives (Persian)]. Tehran: Paygan Publishing.
- Mosavi, S. R., Vahida, F., Haghghiyan, M. (2018). [Analysis of Factors Related to Participatory Development from the Perspective of Local Development Capacities in Ilam Province (Persian)]. Social Development, 12(3), 115-146.
- Pir Babaie, M. (2004). [Assessing Capacity Building in Rural Development Initiatives; Case Study: Regional Regional Development Plan (Persian)]. Tehran: Iran Rural Development Institute.
- Rahnema, M., & Bawtree, V. (eds) (1999). [The Postdevelopment Reader, London: Zed Books.
- Rezvani, M., Badri, S. A., Salmani, m., Gharani Arani, B. (2009). [Analysis of Factors Affecting the Participatory Model of Rural Development (Persian)]. Rural Researches, 69, 67-86.
- Taghavi, N. (2005). [Social participation and rural development (Persian)]. social Sciences, 1, 28-45.
- Talib, M. (1997). [Rural Management in Iran (Persian)]. Tehran: University of Tehran Publishing.
- Talib, M., A. Haghghi Moghadam, A. (2011). [Rethinking the Selasela Regional Development Plan (Persian)]. Social Research, 3(2), 29-50.
- Torkashvand, Z. (2014). [Rural Entrepreneurship Participatory Development Strategy (Persian)]. Geographical Society of Iran, 12(42), 257-275.
- Tosi, M. A. (1991). [Participation in management and ownership (Persian)]. Tehran: Government Management Training Center Publishing.
- Tudaro, M. (1989). [Economic Development In the Third World (Persian)]. Tehran: Institute of Planning and Development Publishing.
- Watkins, J., & Tacchi, J. (Eds.) (2008). Participatory content creation for development:principles and practices. UNESCO, New Delhi, India.
- World Bank. (1993). World Development Report, New York: Oxford University Publishing.

